

**EBU ZUR'A ER-RÂZÎ VE HADİS İLMİ'NDEKİ YERİ ADLI
ESER ÜZERİNE BAZI MÜLÂHAZALAR VE TASHİHLER**

Erdoğan KÖYÇÜ*

ÖZET

Ebu Zur'a er-Râzî ve Hadis İlmî'ndeki Yeri, Nihat Hatipoğlu tarafından yazılmış Hadis İlmî'ne dair bir eserdir. Ebû Zur'a er-Râzî (ö. 264/878), özellikle Cerh ve Ta'dil İlmî'nde meşhur bir hadis âlimidir. Bu kitap, Hadis araştırmacıları için çok önemli bir kaynaktır. Kitabı okurken eserde Hadis âlimlerinin kitaplarının isimleri ve onların vefat tarihleri gibi bazı konularda hatalar tespit ettik.

Eser ile ilgili yorumlarımızı ve eserde tespit edebildiğimiz bazı hataları kaydettik. Bu hatalar, baskı anında da olmuş olabilir. Bu eserin yeniden basılmasını ve Nihat Hatipoğlu hocamızın hatalı basılan bazı hadis âlimlerinin kitap isimlerini ve vefat tarihlerini düzeltilmesini temenni ediyoruz.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Ebu Zur'a, Nihat Hatipoğlu, Hadis İlimleri

ABSTRACT

**SOME COMMENTS AND CORRECTIONS ON EBU ZUR'A
ER-RÂZÎ
AND HIS PLACE IN THE SCIENCE OF HADITH**

Ebu Zur'a er-Râzî and His Place In Science of Hadith written by Nihat Hatipoğlu. This book's contents is Sciences of Hadith. Ebu Zur'a er-Razi(d. 264/878) is well-known Hadith Scholar in Carh ve Tadil's Science. Nihat Hatipoğlu researched and wrote His Place in Science of Hadith. This book is

* Yrd. Doç. Dr., Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Öğretim Üyesi.
ekoycu@bartin.edu.tr

very useful for Hadith researchers. When we read we found some errors for example Hadith's scholars book's name and them death dates.

We wrote our comments contents on his book and could find some errors in his book and them corrections. These wrongs can make all of these possible when this book print. We wish this book will print a new one. Nihat Hatipoğlu'll fix errors of Hadith's scholars book's names and him death dates.

Key Words: Hadith, Ebu Zura ar-Razi, Nihat Hatipoğlu, Hadith Siences.

A-ESER ÜZERİNE BAZI MÜLÂHAZALAR

Nihat Hatipoğlu'nun *Ebu Zur'a er-Râzî ve Hadis İlmî'ndeki Yeri* adlı eseri, Ankara Panel Yayınları tarafından 2000 yılında basılmıştır. VII+142 sayfa.

Müellif, devrinin meşhur hadis âlimlerinden "*Ebu Zur'a er-Râzî*(ö. 264/878) ve *Hadis İlmî'ndeki Yeri*" adlı konuyu niçin araştırma konusu yaptığını eserin önsözünde şöyle ifade etmiştir: "Tarih boyunca Hadis İlimleri ile ilgili çalışmalar, müslümanların en hassas olduğu konuların başında gelmiştir. Zira Hz. Peygamber'in (s.a.s.) hadisleri müslümanların ibadet, ahlâk ve muâmelâtla ilgili hayatlarını tanzim etmiş ve Kur'ân ile irtibatlarını düzenlenmiştir. Bu nedenle sahih hadislerin tespiti, ricâliyle ilgili konuların açıklığa kavuşturulması, usule dair noktaların netleştirilmesi hadis âlimlerinin ilgilendikleri çalışmaların başında yer almıştır. Bu nedenle yapılacak çalışmalarda öncelikle hadis kitaplarının tedvin edildiği Hicrî I. ve II. yüzyıllar bütün teferruatıyla ele alınmalı, o dönemde yer alan hadis ricâli yakından tanınmalıdır. Ancak bu yolla Hz. Peygamberin (s.a.s.) bu şerefli mirasına hizmet eden ve belki de bir kısmı gölgede kalmış tertemiz bir dönemin hizmet erbabını yakından tanımış ve haklarını teslim etmiş olacağız. Bu hususta Türkiye'mizde akademik anlamda son derece hayırlı çalışmaların yapıldığını ifade etmekte zarûret mevcuttur. Özellikle İlahiyat Fakültelerinde hadis alanında hizmet eden değerli hocalarımızın akademik çalışma yapan öğrencilerini bu iki asrın bütün cepheleriyle tanınmasına yönlendirdiğini biliyoruz.

Kitabımızda ele aldığımız Ebu Zur'a er-Râzî işaret ettiğimiz bu dönemin önemli şahsiyetlerinden biridir. El-Buhârî (ö. 256/870), Muslim (ö. 261/875), İbn Mâce (ö. 273/886), Ahmed b. Hanbel (ö. 241/855) gibi zevatın yaşadığı bu parlak dönemde büyük tesirler bırakmış,binlerce hadis ricaliyle mülâki olmuş, hadis hafızlarının kitaplarını tedvininde yönlendirmelerde bulunmuş, usule ait temeller koymuş olan Ebu Zur'a'nın

tanınmasının ilmî çalışmalara katkıda bulunacağına inandığım için bu çalışma yapılmıştır. Türkiye'de yapılmış hadis araştırmaları arasında bu hususta (ansiklopedi maddeleri hâric kitap veya makale bazında) özel bir çalışmaya rastlanmamıştır.”¹

Müellif, eserinin **Sonuç Bölümü**'nde ise yaptığı araştırmanın neticesi hakkında kanaatini şöyle belirtmiştir: “Ebu Zur'a ile ilgili araştırmamızda, günümüze ulaşan ve günlük hayatımızı yönlendirmemize büyük katkıda bulunan hadis külliyatının ışığını aldığı çağın sadece bir cihetini yansıttığını görebiliyoruz. Yine o dönemin belki de sadece mütehasşısalarının bilebildiği ricâlinin, çok daha ciddî tarzda incelenmesi gerektiğini bir daha te'kid ettirmekte fayda mülâhaza etmekteyiz. Bugün elimizin altında olan ve gerçekten de büyük emek mahsulü olan hadis mecmualarının telifinde adları çok az duyulan büyük hâfızların ciddî katkılarının olduğunu bu tür çalışmaların neticesinde tespit etmemiz mümkündür.”²

Eser, giriş ve dört bölümden meydana gelmiştir.

Eserin **Giriş Bölümü**'nde: Ebu Zur'a'nın yetiştiği çevre olan Rey şehri, Rey'de ilmî hayat, Rey muhaddisleri, Rey'deki mezhepler ve Ebu Zur'a konuları ele alınmıştır.

I. Bölüm'de Ebu Zur'a'nın hayatı, Yetiştigi ortam ve ailesi, Hocaları(Hadis dinlediği Şeyhleri), Hocaları içinden kendilerinden rivayeti terk ettikleri, Zayıf görüp hadis rivayet ettiği hocaları (57 hocasının ismine yer vermiştir.) Ebu Zur'a'nın talebeleri ve ravileri (9 talebesinin ismine yer vermiştir.) Eserleri (14 tanesini kaydetmiş ve bu kitaplardan bazıları hakkında bilgi vermiştir.) Hadis hıfzı, Ezberlediği hadis sayısı, Hadis âlimlerinin nazarında Ebu Zur'a, Fıkhî mezhebi, Zühdü, Hz. Peygamberin (s.a.s.) Sünneti'ne bağlılığı konuları ele alınmıştır.

II. Bölüm'de Hadis Usulü ve Akaide dair fikirleri başlığı altında Mürsel hadislerle ihticac,Sika ravinin ma'ruf olmayan kişiden yaptığı rivâyet, ravinin münavele olmaksızın icazetle rivayette bulunması, Ebu Zur'aya göre Esahhu'l-Esânid, Muan'an hadisi kabul şartı, Akâid'e dair görüşleri konusunda ise Ehl-i Sünnet'in genel ilkeleri, Sahâbeyi tenkit edenlere cevabı ³, Allah'ın sıfatlarıyla ilgili görüşü konularına yer vermiştir.

¹ Bkz. *Ebu Zur'a er-Râzî ve Hadis İlmî'ndeki Yeri*, s. VI

² Age, s. 114

³ Sahâbenin alelâde tenkit edilmesinin ne kadar haksız bir tutum olduğunu göstermesi açısından Ebu Zur'a er-Râzî'nin (ö. 264/878) şu sözleri ne kadar manidardır:“Sahâbeden herhangi birini tenkit edeni gördüğünde onun zındık olduğuna hükmet. Zira bize göre Hz. Muhammed (s.a.s.) haklıdır. Kur'ân haklıdır. Bize bu Kur'ân ve Sünneti, Hz. Peygamberin

III. Bölüm'de Ebu Zur'a'nın hadislerin illetlerini tespit etme metodu başlığı altında İlelu'l-Hadis bilgisi, İlelu'l-Hadis'i tespit etme yöntemi, Hadislerin illetini belirlemede seçtiği lafızlar konularına yer vermiştir.

IV. Bölüm'de Ebu Zur'a'nın bazı hadis hafızlarıyla ilgili değerlendirmeleri başlığı altında raviler açısından değerlendirdikleri, İbn Mâce (ö. 273/886) hakkındaki değerlendirmesi, Sahih-i Müslim hakkında değerlendirmesi, İtikat alanındaki görüşlerinden ötürü değerlendirmeye tabi tuttukları başlığı altında el-Buhârî (ö. 256/870) ile ilgili değerlendirmesi, Halku'l-Kur'ân meselesine kısa bir temas, el-Buhârî ve Halku'l-Kur'ân meselesi, Ebu Zur'a ve el-Buhârî'nin hadislerini terki, Alî b. el-Medîni (ö. 234/848) ile ilgili değerlendirmesi, Yahyâ b. Maîn (ö. 233/849) ile ilgili değerlendirmesi, Tasavvufî yönelmeleri itibarıyla değerlendirdiği başlığı altında el-Hâris b. Esed el-Muhâsibî (ö. 243/857) ile ilgili değerlendirmesi konularına yer vermiştir.

Müellif, **Sonuç Bölümü**'nde eserdeki bilgilerin genel bir değerlendirmesiyle araştırmasını sona erdirmiştir.

Müellif eserini hazırlarken, genellikle birinci el kaynak eserler olmak üzere 92 kaynak eserden istifade etmiştir.

Müellifin eserin **Sonuç Bölümü**'nde üzerinde durduğu hususları maddeler halinde özetlememiz önemini vurgulaması açısından faydalı olacaktır.

1-Cerh ve Ta'dil'in belirlendiği dönemde, Ebu Zur'a genel prensipler va'z etmiş ve birçok ravinin tanınmasına öncülük etmiştir. İbn Ebû Hâtîm'in (ö. 327/938) eseri olan *el-Cerh ve't-Ta'dil*kendisinin ve Ebu Zur'a'nın değerlendirmelerine dayanmıştır.⁴

2-Ebu Zur'a kendisinden önce yazılmış olan Muhammed b. İsmail el-Buhârî'nin (ö. 256/870) *Târih*'i gibi eserlerini tahkik ederek zenginleştirmiş ve güçlü bir İsnad İlmi'nin yerleşmesine katkıda bulunmuştur.⁵

3-Fıkhın fer'i tartışmalarına fazlasıyla dalındığı bir çağda sünnete müracaatın esas alınmasının gereğini vurgulamış, hadisi asıl referans kabul eden ekollerin güçlenmesine yardımcı olmuştur.⁶

(s.a.s.) sahabesi ilettiler. Sahabeyi tenkit edenler, Kitap ve Sünnet'i iptal etmek için aramızdaki şahitleri (sahabeyi) ortadan kaldırmak istiyorlar. İşte böyle sahabeyi tenkit ederek yaralamak isteyenler yaralamak daha doğrudur. Bu tür insanlar zındıktırlar." Bkz. *Ebu Zur'a er-Râzî ve Hadis İlmi'ndeki Yeri*, s. 61.

⁴ *Ebu Zur'a er-Râzî ve Hadis İlmi'ndeki Yeri*, s. 111.

⁵ A.g.e., ay.

⁶ *Ebu Zur'a er-Râzî ve Hadis İlmi'ndeki Yeri*, s. 111-112.

4-Ravide aranan şartlar, hadisin derecesi, hadisin edasında kullanılan sigalar, **İelu'l-Hadis**, **Nakdu'r-Ricâl** gibi **Hadis Usûlü'**ne referans oluşturabilecek birçok hususta açıklamalarda bulunarak daha sonraki hadis ulemasına rahat hareket edebilecekleri bir alan oluşturmuştur.⁷

5-Ebu Zur'a'nın talebesi el-Berzâî'ye (Saîd b.Amr) (ö.292/905) vermiş olduğu cevaplar ve hadis müzakerelerinde gerek sened ve gerekse metin konusunda kendisine tevcih edilen sorulara verdiği cevaplar daha sonraki hadis araştırmalarında mehz kabul edilmiş bu bilgiler daha sonraki cerh ve ta'dîl âlimleri için yeterli bir dayanak teşkil etmiştir.⁸

6-Ebu Zur'a hadis konusundaki ilmî seviyelerini bilmesine rağmen el-Buhârî (ö. 256/870), Alî b. el-Medîni (ö. 234/848), Yahyâ b. Maîn (ö. 233/849) gibi zatları **Halku'l-Kur'ân** meselesinde hatalı gördüğü için, hadis rivayetinde bulunmamış⁹, onlara bazı tenkitler yöneltmiştir.¹⁰

7-Ebu Zur'a, bazı zayıf ravilerden kitaplarına hadis aldıklarından dolayı Muslim (ö. 261/875) ve İbn Mâce (ö. 273/886) gibi ravileri tenkit etmiş özellikle İbn Mâce'nin *Sünen*'i hakkında yaptığı değerlendirme daha sonraki âlimlerin değerlendirmelerine kaynak teşkil etmiştir.¹¹

8-Ebu Zur'a'nın ibadete düşkünlüğü, takvâ ve vera' sâhibi olmasının yanında Kur'ân ve Sünnete aşırı bağlılığı, bid'at ve hurafelere de aynı şiddette karşıydı. Tasavvuf Ekolünün ileri gelenlerinden el-Hâris b. Esed el-Muhâsibî'yi (ö. 243/857) eserlerinin halkı yanlış bir maceraya sürükleyebileceği ve sünnete yönelmenin yerine kişisel zevk ve tecrübelere yönelme endişesiyle sert bir şekilde tenkit etmiştir.¹²

⁷ A.g.e., s. 112.

⁸ A.g.e., ay.

⁹ A.g.e., ay.

¹⁰ A.g.e.,82-104; Müellif, Ebu Zur'a'nın bu âlimlere yönelttiği tenkitlerle ilgili eserinin Sonuç Bölümü'nde şu değerlendirmeyi yapmıştır:“İslâm Kültürünün ilk yapılanma döneminde, Kur'ân ve Sünnetin aslı safiyetini koruması endişesiyle hareket etmiştir.Bu nedenle de Ebu Zur'a ve el-Buhârî gibi zatları iki ayrı kutup görmek yerine binanın karşılıklı duvarlarını tamir etmeye çalışan ustalar görmek lâzımdır. Özellikle el-Buhârî, Müslim, Ali b. el-Medîni ve Yahyâ b. Maîn ile ilgili değerlendirmelerinde Ebu Zur'a'nın aşırı manada titiz davrandığını söylemek mümkündür.” Bkz. *Ebu Zur'a er-Râzî ve Hadis İlmî'ndeki Yeri*,s.114-115.

¹¹ A.g.e. s. 112.

¹² *Ebu Zur'a er-Râzî ve Hadis İlmî'ndeki Yeri*, s. 113; Ebu Zur'a er-Râzî'nin hadis ricâlini tanımda gösterdiği gayretin ve sünnete bağlılığının derecesini ifade etmek için şu değerlendirmeyi kaydedelim:“Saîd b. Amr el-Berzâî (ö. 292/905) şöyle naklediyor:“Ebu Zur'a'ya, el-Hâris el-Muhâsibî'nin (ö. 243/857) eserleri soruldu. Ebu Zur'a soruyu

9-Ebu Zur'a, uzun rihletleri esnasında devrin büyük âlimleri ile bir araya gelerek karşılıklı ilmî müzâkereler yapma imkânı elde etmiştir.¹³

10-Ebu Zur'a'nın, 700 000 hadisi ezbere bildiği hıfz, hadis, fıkıh konularında çağdaşı olan âlimlerin fevkinde olduğu ifade edilmiştir.¹⁴

11-Ebu Zur'a, çağdaşı hadis hafızlarıyla gerek **Cerh ve Ta'dil** gerekse **Hadis Usûlü** konularıyla ilgili meselelerde tereddüt ettikleri hususlarda sorular sorarlar ve problemlerinde onu hakem kabul ederlerdi. Hadislerin sıhhati konusundaki değerlendirmelerini hadisin kabulü ve reddi için yeterli görürlerdi.¹⁵

12-Ebu Zur'a, bazen bir ravinin rivayetini kabul etmiş başka rivayetinde ise raviyi cerh etmiştir. Bu durumu soranlara o ravi için cerhin geçerli olduğunu ancak hadislerini itibar için aldığını ifade etmiştir.¹⁶

B-ESERDEKİ BAZI HATALARIN TASHÎHİ

Müellifin eserini tetkik ederken eserde şahısların isim, künye, vefat tarihleri aynı müellifin eserinin dipnotlarda iki ayrı esermiş gibi farklı adlarla kaydedilmesi, isimlerde el- takılarının doğru kullanılıp kullanılmaması hususlarında bazı hatalar tespit ettik. Muhtemelen bu hatalar, telif veya baskı anında gözden kaçırma neticesinde ortaya çıkmış olabilir. Yapılacak yeni baskılarında tekerrür etmemesini temenni ediyoruz.

---

sorana:“ *el-Muhâsibî'nin kitaplarından uzak dur.Bu kitaplar bid'at ve dalâlet kitaplarıdır. Sen, hadis kitaplarıyla ilgilen.Hadis kitapları seni diğer kitaplara muhtaç etmeyecek bilgilerle doludur.*” Cevabını verdi. Ebu Zur'a'ya:“Ama bu kitaplarda ibretler vardır, itirazı yapınca da o cevaben şöyle diyordu: “*Allah'ın kitabından ibret alamayan, bu kitaplardan ibret almaz. Siz, Mâlik b. Enes'in (ö. 179/795), Sufyân es-Sevrî'nin (ö. 161/778) Abdurrahmân b. Amr el-Evzâî'nin (ö. 157/778) veya eski imamların hatârat ve vesvese hususunda bu tür eserler yazdıklarını duydunuz mu? İnsanlar bid'ata ne de çabuk düşüyorlar.*”*Bu insanlar, hadis âlimlerine ters düşmüşlerdir. Bakaverirsiniz bir seferinde karşımıza el-Hâris el-Muhâsibî bir seferinde Abdurrahîm ed-Debîlî bir başka seferinde Hâtem el-Asamm ve nihayet başka bir seferinde ise Şakîk olarak çıkartmışlardır.*” Bkz. *Ebu Zur'a ve Hadis İlmî'ndeki Yeri*, s. 107-108; Müellif, Ebu Zur'a'nın bu sözünün el-Hâris el-Muhâsibî'nin avamın anlayamayacağı hususları halka arz ettiği için cerh edildiğini ifade etmiş, bu sözün temelde bir cerh edilmesinin söz konusu olmadığını ifade için bazı rivayetlere yer vermiştir.Bkz. *Ebu Zur'a er-Râzî ve Hadis İlmî'ndeki Yeri*, s. 108-110.

¹³ A.g.e., s. 113

¹⁴ A.g.e., s. ay.

¹⁵ A.g.e., s. 114.

¹⁶ A.g.e., ay.

1-Ya'kût el-Hamavî'nin (ö. 626/1229) eserini kaynak olarak kullanırken Bibliyografya'da¹⁷ ve ilk olarak *Mu'cemu'l-Buldân* olarak kaydetmesinin yanında¹⁸, aynı eseri bazı yerlerde de *Mu'cem* olarak kaydetmiştir. Bu durum, okuyucunun pek çok Mu'cem yazarının eseriyle bu eserin karıştırılması ihtimali taşımaktadır.¹⁹

2-Cemâluddîn Ebu'l-Haccâc el-Mizzî'nin(ö. 742/1341) eserine atıfta bulunurken bir kaç yerde *Tehzibu'l-Kemâladıyla*²⁰, aynı sayfada aynı eseri *Tehzîb* adıyla kaydetmiştir.²¹ Bu ise okuyucu ve araştırmacı da müellifin ayrı ayrı iki farklı eseri olduğu izlenimini uyandırabilir veya İbn Hacer el-Askalânî'nin (ö. 852/1448) *Tehzibu't-Tehzîb*'i gibi algılanabilir.

3-İbn Hacer el-Askalânî'nin eseri *Tehzibu't-Tehzîb*'i, *Tehzîb* adıyla kaydetmiştir²² ki bu eserle el-Mizzî'nin eseri *Tehzibu'l-Kemâl fî Esmâi'r-Ricâl*'in *Tehzîb* şeklinde kısaltılarak zikrinden dolayı 2 eserin karıştırılması muhtemeldir.

4-Müellif, şahıs isimlerinde veya nispetlerinde bulunan El-takıların kaydedilmesinde genelde dikkat ettiği halde bazen da dikkat etmemiştir. Alî b. el-Medîni'yi (ö. 234/848), Alî b. Medîni olarak²³, el-Mizzî'yi, Mizzî olarak²⁴, el-Hâkim'i (ö. 405), Hâkim olarak²⁵ kaydetmiştir. Müellif, eserinin tamamında şahıs isimlerini kaydederken ya isimleri el takılı ya da el takısız kaydetmesi gerekir.

5-Cemâluddîn el-Mizzî'nin bir yerde vefat tarihini 742 olarak doğru kaydetmişken²⁶, diğer bir yerde ise, 342 olarak yanlış kaydetmiş²⁷, bu hata

¹⁷ *Ebu Zur'a er-Râzî ve Hadis İlmî'ndeki Yeri*, s. 127.

¹⁸ A.g.e., s. 1, (1. Dipnot).

¹⁹ A.g.e., s. 3, (11. Dipnot), 4 (19. Dipnot), 5(24. Dipnot).

²⁰ A.g.e., s. 12, (Dipnot, b), 104, (417. Dipnot).

²¹ A.g.e., s. 12, (43. Dipnot).

²² A.g.e., s. 30; 153. Dipnotta Hem el-Mizzî'nin hem İbn Hacer'in eserleri *Tehzîb* şeklinde kaydedilmiştir.

²³ Age, s. 9, 43, 64; Ancak bazı yerlerde de Alî b. el-Medîni olarak el- takısıyla kaydetmiştir. Bkz. age, 15, 97.

²⁴ Age, s. 12.

²⁵ Age, s. 13, 32.

²⁶ *Ebu Zur'a er-Râzî ve Hadis İlmî'ndeki Yeri*, s. 127.

²⁷ Age, s. 12 (Dipnot b).

Bibliyografyada da tekrar edilmiş mezkûr şahsın vefatı, 342 olarak kaydedilmiştir.²⁸

6-el-Mizzî'nin (ö. 742/1341) künyesinde hata edilmiş, Cemâluddîn Ebu'l-Yusûf olarak kaydedilmiştir.²⁹ Doğrusu Cemâluddîn Ebu'l-Haccâc Yusûf b. Abdurrahmân'dır.³⁰

7-Ebu Zur'a er-Râzî'nin (ö. 264/878) hocalarından biri olan Ahmed b. Hasen b. Cunejdîb Ebu'l-Hasen et-Tirmizî'nin vefat tarihi 250 şeklinde yanlış kaydedilmiştir.³¹ Doğrusu ise 240/854 tarihidir.³²

8-Ebu Zur'a'nın hocalarından biri olan İbrâhîm b. Abdillâh b. Hâtîm'in (ö. 244/858) nispeti el-Hereri olarak yanlış kaydedilmiştir.³³ Doğrusu el-Herevî'dir.

9-Ebu Zur'a'nın talebelerinden olan Muhammed b. İsâ Ebu İsâ et-Tirmizî'nin vefat tarihi 297 olarak yanlış yazılmıştır.³⁴ Doğrusu 279 tarihidir.³⁵

10-Ebu Abdullah el-Hâkim en-Nisâbüri'nin vefat tarihi Bibliyografyada³⁶ ve başka yerlerde 405 olarak doğru olarak kaydedilmişken³⁷, bir başka yerde 378 olarak yanlış kaydedilmiştir.³⁸

11-Ebu Zur'a'nın ilim meclisine devam ettiği Abdurrahmân b. Abdillâh b. Sa'd b. Osmân ed-Deşteki'nin (ö. 213/828) vefat tarihi aynı sayfada 2 defa kaydedilmiştir. Şahsın vefat tarihinin ikinci defa aynı sayfada kaydedilmesi gereksizdir.

²⁸ Age, s. 124.

²⁹ Age, s. 124.

³⁰ Mezkûr müellifin hayatı, eserleri ve Hadis İlmî'ndeki yeri için Bkz Köyçü, Erdoğan, *el-Mizzî'nin Hadis İlmî'ndeki Yeri*, s. 13-44; 157-186, Araştırma Yayınları, Ankara-2013.

³¹ *Ebu Zur'a er-Râzî ve Hadis İlmî'ndeki Yeri*, s.19.

³² İbn Hacer el-Askalânî (ö. 852/1448) ravinin teretmesinin sonunda ez-Zehabi'den naklen mezkûr şahsın vefat tarihi "250 senesinden önce" olarak kaydetmiştir. Bkz. *Tehzîbu't-Tehzîb*, c. I/19 (31. Terceme)I-VI, Dâru'lhyâi't-Turâsî'l-Arabî, Beyrût-1412/1991.

³³ *Ebu Zur'a er-Râzî ve Hadis İlmî'ndeki Yeri*, s. 20.

³⁴ Age, s. 30.

³⁵ Bkz. *Tehzîbu'l-Kemâl fî Esmâi'r-Ricâl*, c. XXVI, s. 250-252. Tah. Dr. Beşâr Avvâd Ma'rûf, I-XXXV, 4. Baskı, Muessesetu'r-Risâle, Beyrût-1413/1992; Ayrıca Et-Tirmizî'nin hayatı ve eserleri için Bkz. Köyçü, Erdoğan, *et-Tirmizî'nin Sunen'inin Metot Yönünden İncelenmesi*, s. 11-27, Araştırma Yayınları, Ankara-2013.

³⁶ *Ebu Zur'a er-Râzî ve Hadis İlmî'ndeki Yeri*, s. 117.

³⁷ Age, s. 13, 46.

³⁸ Age, s. 31.

12-el-Hatîb el-Bağdâdî'nin (ö. 463/1071) *Tarîhu Bağdât* adlı eseri *Tarîhu Bağdâdî* şeklinde kaydedilmiştir.³⁹

13-Cehm b. Safvân'ın(ö. 128/745) mezhebinden bahsedilirken: "Tirmizi'de mezhebini ortaya koydu."Cümlesindeki "Tirmizide" yanlış kaydedilmiştir. Bu cümleinin doğrusu "Tirmiz'de mezhebini ortaya koydu."şeklinde olmalıdır. Tirmizî, Ebu İsâ et-Tirmizî'nin (ö. 279/892) nispetidir. Tirmiz ise Özbekistan sınırları içinde yer alan et-Tirmizî'nin doğduğu şehirdir.⁴⁰

14-"Ebu Zur'a, Muslim (ö. 261/875) ve İbn Mâce (ö. 273/886) gibi hadis hafızlarını kitaplarına aldıkları bazı zayıf ravilerden dolayı tenkit etmekten çekinmemiştir.

KAYNAKÇA

HATİPOĞLU, Nihat *Ebu Zur'a er-Râzî ve Hadis İlmî'ndeki Yeri*, Panel Yayınları, Ankara-2000.

KÖYÇÜ, Erdoğan, *el-Mizzî'nin Hadis İlmindeki Yeri*, Araştırma Yayınları, Ankara-2013.

_____,*et-Tirmizî'nin Sunen'inin Metot Yöntünden İncelenmesi*, Araştırma, Ankara-2013.

EL-MİZZÎ Abdurrahman b. Yusuf, *Tehzîbu'l-Kemâl fî Esmâi'r-Ricâl*, 4. Baskısı (Tah. Dr. Beşşâr Avvâd Ma'rûf), Müessesetu'r-Risâle, Beyrut-1983.

³⁹Age, s. 108 (421. Dipnot)

⁴⁰Age, s. 85(350. Dipnot)